

**Rivayetlere Göre Hz. Peygamber'in
(s.a.v.) Mi'racda Allah'ı (c.c.) Görmesi**

Araştırma Makalesi

Muhammet Cihat Bozkır

Necmettin Erbakan Üniversitesi,
Doktora Öğrencisi,
m.cihatbozkir@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-5576-4935

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16625098>**ÖZET**

Bu makalede, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Mi'rac gecesinde Allah Teâlâ'yı (c.c.) görüp görmediği meselesi ele alınmaktadır. Sahabe döneminden itibaren, başta Hz. Aişe ve İbn Mesud ile İbn Abbas olmak üzere farklı görüşlerin ileri sürüldüğü görülmektedir. Hz. Aişe, "Gözler O'nu idrak edemez" gibi ayetlere dayanarak, Hz. Peygamber'in Mi'rac'da Allah'ı değil, Cebrâil'i asıl suretiyle gördüğünü savunmaktadır. İbn Abbas ve çoğunluk âlimler ise Hz. Peygamber'in Mi'rac gecesinde Allah Teâlâ'yı gözleriyle veya kalbiyle gördüğünü iddia etmektedir. Makalede, Necm, Tekvîr, İsra ve En'âm sureleri bağlamında meseleyi aydınlatan Kur'an ayetleri ile hadis kaynaklarında nakledilen rivayetler incelenmekte; farklı müfessirlerin Necm suresindeki ayetlere dair yorumları ve sahabilerin görüşleri değerlendirilmektedir. Hz. Aişe, İbn Mesud, Ebû Zer, İbn Abbas ve diğer bazı sahabeler arasında gelişen rivayetler ile bu rivayetlerin dayanakları karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilmektedir. Sonuç olarak, Mi'rac gecesinde Hz. Peygamber'in Allah'ı mutlak surette gördüğü veya görmediği hususunda kesin bir hükme ulaşılamadığı, her iki görüşün de Kur'an ve Sünnet'ten getirdiği delillerinin bulunduğu ve nihayetinde bu meselenin "içtihat ve te'vil" çerçevesinde ele alındığı vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mi'rac, Allah'ı Görme, Hadis, Te'vil, Sahabe.

GİRİŞ

Mi'rac mucizesi Rasulullah'ın (a.s.) büyük mucizelerinden birisidir. Mi'rac Rasulullah'ın Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya, oradan da göğe yaptığı yolculuktur. Mi'racla ilgili bazı ihtilaflar bulunmaktadır. Rasulullah'ın (a.s.) Allah'ı (c.c.) görüp görmediği meselesi bu hadise ile ilgili olarak en çok tartışılan ihtilaflı konuların başında yer almaktadır. Bu mesele ile ilgili olarak sahabe döneminde ve devam eden süreçte farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bu bölümde bu konuyla alakalı rivayetlerin tahlil ve değerlendirmesini yapmak suretiyle bu meseleyi açığa kavuşturmaya çalışacağız.

Mi'racda Rasulullah'ın (a.s.) Allah'ı (c.c.) görmediğini açıklayan sahabiler, Rasulullah'ın (a.s.) gördüğünün Cebrail olduğunu ifade etmektedirler.¹ Rasulullah'ın (a.s.) Allah'ı (c.c.) görmediğini savunanlar özellikle Abdullah İbn Mesud'dan gelen rivayet ve Mesruk ile Aişe arasında cereyan eden konuşmayı esas almaktadırlar. Rü'yeti kabul etmeyenlerin başında Hz. Aişe ve Abdullah İbn Mes'ud gelmektedir. İbn Abbas (r.a.) da mi'racda rü'yetin gerçekleştiğini savunanların başında gelmektedir. Rü'yetin vaki olduğu görüşünü savunanlar da bunun mümkün olduğunu, akla aykırı bir durumun olmadığını ifade ederek İbn Abbas'tan (r.a.) gelen rivayetleri kendilerine dayanak olarak almaktadırlar.² İbn Abbas'tan (r.a.) gelen rivayetlere göre ise görmenin şekli konusunda ihtilaf vardır. Bazı rivayetlere göre görmenin kalp ile olduğu bazılarına göre ise göz ile olduğu aktarılmaktadır. Abdullah İbn Abbas'tan (r.a.) gelen meşhur görüş ise, Rasulullah'ın (a.s.) Allah'ı (c.c.) gözleriyle gördüğü yönündedir.

1. Rasulullah'ın (a.s.) Mi'racda Allah'ı (c.c.) Görmediğini İfade Eden Rivayetler

Kaynaklara bakıldığında Rasulullah'ın (a.s.) mi'racda Allah'ı (c.c.) görmediğini, Allah'ın dünyada iken görülmesinin mümkün olmadığını ve gördüğünü savunanların da hata ettiğini ifade eden rivayetler bulunmaktadır. Biz de burada bu rivayetleri aktararak değerlendirmesini yapacağız.

Şeybânî, Zirr b. Hubeyş'e Allah'ın (c.c.) "İki yay arası kadar veya daha yakın oldu."³ ayeti kerimesinin manasını sorduğunu ve Zirr b. Hubeyş'in cevap olarak "Bana İbn Mesûd, Peygamberin (a.s.)'in Cibril'i gördüğünü onun altıyüz kanadı bulunduğunu haber verdi." dediğini aktarmıştır.⁴

Abdullah b. Mesud (r.a.) "Yemin olsun ki O rabbinin en büyük ayetlerinden bazılarını görmüştür."⁵ "O'nun gördüğünü kalp yalanlamadı."⁶ ayetleri hakkında Rasulullah (a.s.) Cibril'i altıyüz kanadı olduğu halde kendi suretinde görmüştür."⁷ demiştir.

Bu rivayetlerde görüldüğü gibi Rasulullah'ın mi'racda Allah'ı (c.c.) görmediğini savunanlar, Rasulullah'ın gördüğünün Rabbi olmadığını bilakis Cibril olduğu ifade etmektedirler. Onlara göre ayette Allah'ın en büyük ayetlerinden olarak nitelenen ve kendisine oldukça yaklaşılacak kişi Cibril'dir.

Mesruk Aişe'ye (r.anha) şöyle demiş:

¹ Bkz. Buhari, "Bed'u'l-halk", 7, "Tevhid", 4; Müslim, "İman", 287; Tirmizi, "Tefsiru'l-Kur'an", 7.

² Bkz., es-Sa'di, Abdülmelik b. Abdurrahman, (2014). Şerhu Akaid-i Neseffî. Ürdün: Daru'n-nur. 111.

³ Necm/53, 9

⁴ Buhari, "Bed'u'l-halk", 7; Müslim, İman, 280; Tirmizi, "Tefsir", 18.

⁵ Necm/53, 18.

⁶ Necm/53, 11.

⁷ Müslim, "İman", 282.

-Muhammed (a.s.) rabbini gördü mü, diye sordum.
 -Sübhaneallah! Vallahi bu söylediğinden tüylerim ürperdi, dedi.⁸
 Mesruk Aişe'ye şöyle demiş:
 -O halde "Sonra yaklaştı da 'Sarktı iki yay kadar yahut daha yakın oldu ve Allah kuluna vahyettiğini etti'⁹ ayetleri ne hakkındadır, diye sordum.
 -Bu ancak Cibril'dir. Cibril ona erkekler suretinde gelirdi. Bu defasında ise asıl kendi sureti olan şekilde gelmiş ve semanın ufkunu kaplamıştır, dedi.¹⁰
 Mesrûk şöyle demiş: "Hz. Aişe'nin yanında dayanmış oturuyordum. Bana dedi ki:
 -Ya Ebâ Aişe! Üç şey vardır ki her kim onlardan birini söylerse Allah'ın Rasulü'ne büyük iftira atmış olur. Ben:
 - Nedir onlar dedim.
 - Her kim Muhammed'in (a.s.) rabbini gördüğünü söylerse Allah'ın Rasulü'ne büyük iftira atmış olur, dedi.
 - Ben dayanmış vaziyetteydim. Hemen oturarak:
 - Ya Ümme'l-mü'minîn! Bana müsaade buyur, acele etme. Allah "Yemin olsun ki peygamber onu apaçık ufukta gördü"¹¹ "Yemin olsun ki onu başka bir inişte de gördü"¹² buyurmadı mı, dedim. Aişe:
 - Bu ümmetten bu meseleyi Rasulullah'a ilk soran benim. Rasul-i ekrem "O ancak Cibril'dir. Ben onu şu iki defadan başka hakedildiği şekilde görmedim. Onu semadan inerken vücudunun büyüklüğü yer ile gök arasını kaplamış olarak gördüm." demiştir. Aişe sözüne devamla:
 - Hem sen Allah'ın kendisi hakkında "Onu gözler idrak edemez ama O gözleri idrak eder. O latiftir, habirdir."¹³ buyurduğunu işitmedin mi? Yine Allah (c.c.)'in "Hiçbir insan için imkan yoktur ki Allah onunla ya vahiy ile ya perde arkasından yahut kendisine bir rasul göndererek O'nun izniyle, O'nun dilediğini vahiy buyurması şekillerinden başka bir suretle konuşmuş olsun çünkü Allah en yüce ve en hakimdir."¹⁴ buyurduğunu duymadın mı?
 - Her kim Rasulullah Allah'ın kitabından bir şey gizledi derse Allah'ın Rasulü'ne büyük iftira atmış olur. Halbuki Allah "Ey Rasul! Sana rabbinden her indirileni tebliğ et. Şayet bunu yapmazsan Allah'ın risaletini tebliğ etmiş olmazsın"¹⁵ buyurmaktadır.
 - Her kim kendinin yarın olacak şeyleri haber verdiğini söylerse muhakkak Allah'a en büyük iftirada bulunmuştur. Halbuki Allah "De ki göklerde ve yerlerde olanlar gaybı bilmezler ancak Allah bilir."¹⁶ buyuruyor, dedi.¹⁷

Bu uzun rivayette ise; Hz. Aişe kendisine Rasulullah'ın miraç gecesi Allah'ı görüp görmediği sorulunca şaşırarak, Rasulullah'ın gördüğünün Cibril'in aslî sureti olduğu açıklamış ve bu görüşünü bazı ayetler ile desteklemiştir. Hz. Aişe kendisine sorulan soruyu açıklarken ayetlerden çıkardığı manaları esas alarak Rasulullah'ın Rabbini gördüğünü savunan kişinin Rasulullah'a iftira attığını söylemiştir.

Allah'ın (c.c.) görülmesi hususunda, muhaddis ve alimlerin bir kısmının Aişe'nin (r.anha) görüşünü benimsediği, Abdullah İbn Mesud'un da bu kanaatte olduğu bilinmektedir. Bu görüşün bir benzeri, Ebu Hureyre'den rivayet edilmiş ve o Rasulullah'ın (a.s.) Cebrail'i gördüğünü söylemiştir. Gerçi Ebu Hureyre'nin, bu görüşün aksini benimsediği de rivayet edilmiştir. Hadis, Fıkıh ve kelim alimlerinden bir kısmı, Rasulullah'ın (a.s.) Allah'ı (c.c.) gördüğü iddiasına karşı çıkmış ve O'nun dünyada görülmesinin mümkün olmayacağını söylemiştir.¹⁸

⁸ Buharî, "Bed'ü'l-halk", 7; Müslim, "İman", 289; Tirmizi, "Tefsir", 53.

⁹ Necm/53, 8-10.

¹⁰ Buharî, "Bed'ü'l-halk", 7; Müslim, "İman", 290.

¹¹ Tekvir/81, 23.

¹² Necm/53, 13.

¹³ Enam/6, 103.

¹⁴ Şura/42, 51.

¹⁵ Maide/5, 67.

¹⁶ Neml/27, 65.

¹⁷ Müslim, "İman", 287; Tirmizi, "Tefsir", 53; Nesai, es-Sünen'ül-kübra, IV, 335.

¹⁸ Bkz., Kâdî İyâz, Ebû'l-Fazl İyâz b. Musa b. İyâz el-Yahsubi, (2018). Eş-Şifa bi-ta'rifi hukukî'l-Mustafa. (Çev; Mehmet Yaşar Kandemir). İstanbul: Tahlil. I/409.

Ebu Zer Rasullah'a şöyle demiştir:
-Rabbini gördün mü, diye sordum.
-O bir nur, onu nasıl göreyim, buyurdu,¹⁹
Abdullah b. Şakik Ebu Zer'e şöyle demiştir:
-Rasulullah'ı görsem ona soracaktım, dedim.
-Ona ne soracaktın, dedi.
-Rabbini gördün mü diye soracaktım dedim. Ebu Zer:
-Ben sordum. "Bir nur gördüm." buyurdu dedi.²⁰

Bu rivayetlerin manası; ışık parladığında gözler nasıl göremiyorsa, engelleniyorsa aynı şekilde bir nur görmemi engelledi, gören ile görülen arasında ortaya çıkan ışık görülen şeyin idrak edilmesini engellemektedir.²¹

Ebu Musa el-Eş'ari (r.a.) şöyle demiş: "Rasulullah aramızda ayağa kalktı ve şu beş cümleyi söyledi: "Şüphesiz ki Allah uyumaz, zaten O'na uyumak da yakışmaz. Tartıyı indirir ve kaldırır. Gündüzün amelinden önce ona gecenin ameli, gecenin amelinden önce gündüzün ameli arz edilir. Hicabı nurdur. Ebu Bekr'in rivayetinde "Nardır" denilmiştir. Eğer onu açmış olsa sübuhât-ı vechi, başarının ihata ettiği bütün mahlukatı yakardı."²²

Aktardığımız bu rivayetlerde Rasulullah'ın (a.s.) Rabbini görmediği iddiası zahir bir şekilde ifade edilmektedir. Özellikle Hz. Aişe, bu konuda hassas ve kesin bir şekilde görüşünü ifade etmiştir.

Eğer bu konuda Hz. Aişe'nin duymuş olduğu merfu bir rivayet olsaydı onu zikrederdi. Hz. Aişe, bazı ayetler hakkında kendi yaptığı yorumlara dayanarak Rasulullah'ın (a.s.) Allah'ı (c.c.) görmediğini söylemiştir. Kaideye göre bir sahabe bir söz söyler de başkaları ona muhalefet ederse o sahabinin söylemiş olduğu söz delil olmaz. Ayetteki "idrak" ile kastedilen, "ihata" dır. Bu da rü'yete engel değildir.²³

Hz. Aişe, Abdullah İbn Mesud, Ebu Zer el-Gıfari, Ebu Hureyre, Mücahid b. Cebr, Katade b. Diame, Rebi' b. Enes mi'racdaki yaklaşma ve görme hadisesinin Rasulullah (a.s.) ile Cebrail arasında cereyan ettiğini ifade ederek Rasulullah'ın (a.s.) Allah'ı (c.c.) görmediğini savunmaktadırlar.²⁴

2. Rasulullah'ın (a.s.) Mi'racda Allah'ı (c.c.) Gördüğünü İfade Eden Rivayetler

Kaynaklara bakıldığında Rasulullah'ın (a.s.) mi'racda Allah'ı (c.c.) gördüğü, kendisine Rabbini görme gibi büyük bir mükafat verildiği ifade edilmektedir. Bunun da şaşılacak bir durum olmadığı açıklanmaktadır. Biz de burada bu rivayetleri aktararak değerlendirmesini yapacağız.

İbn Abbas (r.a.) "Rasulullah (a.s.) O'nu kalbi ile gördü." demiştir.²⁵

Bir başka rivayete göre de İbn Abbâs "Onun gördüğünü gönül yalanlamadı, yemin olsun ki onu bir başka inişte de gördü."²⁶ ayetleri hakkında "Onu kalbi ile iki defa gördü." demiştir.²⁷

¹⁹ Müslim, "İman", 291; Tirmizi, "Tefsir", 53.

²⁰ Müslim, "İman", 292.

²¹ Nevevî, Ebu Zekeriyâ Yahya b. Şeref b. Müri en-Nevevî, (2010). El-Minhac Şerhu Sahihi Müslim bin El-Haccac. Dimeşk: Daru'l-Feyha, I-III/16.

²² Müslim, "İman", 293.

²³ Nevevî, a.g.e. I-III/8.

²⁴ Bkz., Yavuz, S. S. (2005). "Mi'rac", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA) XXX. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. 132-135.

²⁵ Müslim, "İman", 284; Tirmizi, "Tefsir", 53.

²⁶ Necm/53, 11,13.

²⁷ Müslim, "İman", 285.

İbn İshak'ın aktardığına göre Abdullah İbn Ömer (r.a.), Abdullah İbn Abbas'a (r.a.) bir adam göndererek: "Muhammed rabbini gördü mü?" diye sordu. O da "Evet" diye cevap verdi.²⁸

Şerik İbn Nemir'in aktardığına göre Ebu Zer el-Gıfârî (r.a.), "Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı" ayetini tefsir ederken "Rasulullah (a.s.) rabbini gördü" demiştir.²⁹

Kab'dan şöyle aktarılmıştır; "Allah (c.c.) kendisiyle konuşma ve kendisini görme imkanını Hz. Musa ile Rasulullah (a.s.) arasında taksim etmiştir. Muhammed (a.s.) Allah'ı (c.c.) iki defa görmüş, Hz. Musa' da O'nunla iki defa konuşmuştur."³⁰

İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir; "Allah (c.c.) peygamberler arasından Musa'ya kendisiyle doğrudan konuşma, İbrahim' e onu kendine dost edinme, Muhammed'e ise kendisini görme özelliğini bağışlamıştır."³¹

İkrime'den (r.a.) aktarıldığına göre İbn Abbas (r.a.) "Muhammed rabbini gördü" demiştir. Ben ona Allah (c.c.) "Gözler O'nu göremez, halbuki O, gözleri görür"³² diye buyurmuyor mu? diye sorunca "Yazık sana! Senin dediğin, O tam anlamıyla nuruyla tecelli ettiği zamandır, halbuki Rasulullah (a.s.) O'nu iki defa görmüştür." diye karşılık verdi.³³

Bu rivayetlerden anlaşıldığına göre İbn Abbas, ayette geçen "gözler O'nu göremez" ayetinden, Allah' ın (c.c.) görülmesi esnasında ihâta edilemeyeceğini ifade etmektedir. İbn Abbas'ın açıklamasına göre ayetteki maksad, Allah'ın görülemeyeceği değil ihâta edilemeyeceğidir. Şayet ihâta edememek görmeye engel değildir. İhata etmeden de görmek mümkündür.³⁴

Rü'yettullah konusunu ihtiva eden mi'rac hadisinin uzun olması sebebiyle sadece ilgili kısmı nakletmekle yetineceğiz;

Mâlik ibn Sa'saa şöyle aktarmıştır; Rasulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur; "Mi'racda sonra benim üzerime her gün elli (vakit) namaz farz kılındı. Ben dönüp Musa'ya uğradığımda Musa bana: Ne ile emrolundun? diye sordu. Ben: Her gün elli namazla emrolundum, diye cevâb verdim. Musa: Senin ümmetin her gün elli vakit namaza güç yetiremez. Vallahi ben senden evvel kesin surette insanları denedim ve İsrâil oğullarını sıkı bir surette denemeye tâbi tuttum. Binâenaleyh sen rabbine dön de O'ndan, ümmetin için hafifletme iste, dedi. Ben de rabbime döndüm. Benden on vakit namaz indirdi. Bunun üzerine Musa'ya dönüp geldim. Musa evvelki gibi tavsiyede bulundu. Ben de rabbime dönüp niyaz ettim. Bu defa benden on vakit namaz daha indirdi. Ben yine Musa'ya dönüp geldim. Musa da yine evvelki sözleri gibi söyledi. Ben de rabbime dönüp niyaz ettim. Benden on vakit namazın sorumluluğu daha indirdi. Ben yine Musa'ya döndüm. Musa evvelki sözleri gibi söyledi. Ben yine rabbime döndüm. Bu sefer bana her gün on vakit namaz emrolundu. Tekrar Musa'ya döndüm. Musa yine evvelki sözleri gibi söyledi. Yine rabbime döndüm (niyaz ettim). Bu defa bana her gün beş vakit namaz emrolundu. Musa'ya döndüm. Musa: Ne ile emrolundun? dedi. Her gün beş namaz ile emrolundum, dedim. Musa: Ümmetin her gün beş vakit namaza güç yetiremez. Ben senden önce insanları epey tecrübe ettim ve İsrâil oğullarını sıkı bir denemeye tâbi tuttum. Şimdi sen rabbine müracaat et de ümmetin için bir hafifletme iste, dedi. Rasulullah dedi ki: "Ben: rabbimden istedim, nihayet istemekten utandım. Lâkin ben beş vakit namaza razı oluyor ve buna teslimiyet gösterip kabul

²⁸ Bkz., Osmani, Şebbir Ahmed. (2006). Fethü'l-Mülhim bi Şerhi Sahihi'l-İmami Müslim. Dimeşk: Daru'l-Kalem. 1/194.

²⁹ Bkz., İbn Huzeyme, Ebu Bekr Muhammed b. İshak b. Huzeyme es-Sülemi en-Nisaburi, (1994). Kitâbü't-tevhid. (thk. Abdülaziz b. İbrahim eş-Şehvan). Riyad: Mektebetü'r-rüşd. 1/308.

³⁰ Bkz., İbn Huzeyme, a.g.e., 2/496.

³¹ Taberani, Ebü'l-Kasım Müsnidü'd-dünya Süleyman b. Ahmed b. Eyyub et-Taberani, (1994). Mu'cemü'l-kebir. (thk. Hamdi Abdülmecid es- Selefi). Kahire: Mektebetü İbn Teymiye. 11/361.

³² Enam/6, 103.

³³ Bkz., Ziyaeddin el-Makdisî, Ebu Abdillâh Ziyaüddin Muhammed b. Abdilvahid b. Ahmed el-Makdisi es-Sa'di, (2000). El-Ehâdü'l-muhtâre. (thk. Abdülmelik b. Abdullah bi Dehiş) Beyrut: Daru'l-hadr. 11/325.

³⁴ Nevevî, a.g.e., I-III/8.

ediyorum, dedim. Peygamber (a.s.) dedi ki: "Ben Musa'nın yanından geçince bir münâdi: Ben beş vakit namazla farîzemi irâde eyledim ve kullarımdan fazlasını hafifletip indirdim, diye nida eyledi"³⁵

Bu rivayette, Mi'rac gecesi Rasulullah'ın Rabbini gördüğüne dair açık ifadeler yer almaktadır. Bu rivayette aktarıldığına göre Rasulullah, miraç gecesi Rabbiyle mülâki olmuş ve birkaç defa görüşmüştür.

Davud İbn Husayn'ın aktardığına göre; Mervan Ebu Hureyre'ye "Muhammed (a.s.) rabbini gördü mü?" diye sormuş. O da "Evet" diye cevap vermiştir.³⁶

Ebu Bekir en-Nakkaş'ın aktardığına göre Ahmet İbn Hanbel şöyle demiştir: "Ben Abdullah İbn Abbas'ın (r.a.) rivayet ettiği hadiste anlatılanı aynen kabul ediyorum. Rasulullah (a.s.) Allah'ı (c.c.) gözüyle gördü; O'nu gördü, O'nu gördü." Ahmet İbn Hanbel, nefesi tükeninceye kadar bu sözü tekrar edip durmuştur.³⁷

Ahmet İbn Hanbel'den (ö.241/855) bu konuda farklı rivayetler aktarılmaktadır. Ahmet İbn Hanbel'den gelen bir rivayete göre Muhammed (a.s.) rabbini mutlak olarak görmüştür. Diğer bir rivayete göre ise rabbini kalbiyle görmüştür.³⁸

Ebü'l-Hasen el-Eş'arî (ö.324/935-36) ve onun mezhebinde olan alimlerden bir grup şöyle demişlerdir: "Rasulullah (a.s.) Allah'ı (c.c.) gözleriyle, başındaki iki gözüyle görmüştür." "Peygamberlere verilen mucizelerin bir eşi de bizim Peygamberimize verilmiştir. Ayrıca kendisine Allah'ı görme üstünlüğü lutfedilmiştir."³⁹

Bu rivayete göre; Rasulullah'a diğer peygamberlere verilen mucizeler gibi mucizeler verilmiştir. Bu mucizelere ek olarak kendisine rû'yetullah gibi çok büyük bir lütuf ve ikramda bulunulmuştur. Bu da Rasulullah için üstünlük vesilelerinden birisi olmuştur.

Ebu Abdillâh İbn Hamid (ö.403/1012) de "Rasulullah (a.s.) İsra gecesi rabbini gözleriyle gördü" demiştir.⁴⁰

Abdülkadir Geylani, (ö.561/1165-66) "Bizim inandığımıza göre; Rasulullah (a.s.) isra gecesinde rabbini gözleriyle görmüştür uykuda iken veya kalbiyle görmemiştir" demiştir.⁴¹

Bu rivayetlerde ise Rasulullah'ın Allah'ı gördüğünü kabul edenler arasında ihtilaf konusu olan kalbi veya gözüyle görmesi ile ilgili ayrıntı zikredilmiştir ve Rasulullah'ın Allah'ı kalbiyle değil de gözleriyle gördüğü açıklanmıştır.

Kadı İyâd (ö.544/1149); "Allah'ın (c.c.) dünyada görülmesi aklen mümkündür, aklen imkansız olmasını gerektirecek de bir durum yoktur. Dinen de imkansız olduğuna dair kesin bir delil yoktur." demiştir.⁴²

Kadı İyâd'ın da ifade ettiği gibi Kur'an-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde Allah'ın (c.c.) kesinlikle görülemeyeceğini, O'nu görmenin asla mümkün olmadığını ifade eden bir delil bulunmamaktadır. Var olan her şeyin görülmesi de mümkündür ve buna engel bir durum da bulunmamaktadır.

³⁵ Buhari, "Tevhid", 37, "Enbiya", 5; Müslim, "İman", 259, 262, 263.

³⁶ Bkz., Muhammed b. Halife b. Ali et-Temimi, (2002). Rû'yetü en-Nebi li rabbihi. Riyad: Edvâü's-selef. 12.

³⁷ Bkz., Ebü'l-Yümn el-Uleymî, Ebü'l-Yümn Mücirüddin Abdurrahman b. Muhammed b. Abdurrahman el-Uleymî el-Makdisi el-Hanbelî, (2009) Fethu'r-rahman fi tefsiri'l-Kuran. (thk. Nurettin Talib). Dimaşk: Daru'n-Nevadir. 4/72.

³⁸ Bkz., Muhammed b. Halife b. Ali et-Temimi, a.g.e., 23.

³⁹ Bkz., Muhammed b. Halife b. Ali et-Temimi, a.g.e., 29.

⁴⁰ Bkz., Ebu Ya'la el-Ferrâ, Ebu Ya'la Muhammed b. el-Hüseyn b. Muhammed b. Halef el-Ferra', (2009) İbtalü't-te'vilât li Ahbârî's-sıfat, Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmiyye. 111.

⁴¹ Bkz., Abdülkadir Geylânî, Muhyiddin Ebu Muhammed Abdülkadir b. Ebi Salih Musa Zengidost el-Geylani, (1983) el-Gunye li talibi tariki'l-hak. (thk. Ferec Tefik el-Velid). Beyrut: Daru'l-beşir. 66.

⁴² Bkz., Kâdı İyâz, a.g.e., 1/409.

İbn Atâ (ö.309/922) ise “Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?” ayetini tefsir ederken şöyle söylemiştir:

“Allah (c.c.) Rasulullah’ın (a.s.) göğsünü kendisini görebilmesi, Hz. Musa’nın göğsünü de kendisiyle konuşabilmesi için açıp genişletmiştir.”⁴³

İbn Atâ, Rasulullah’ın (a.s.) göğsünün açılıp genişletilmesini; Allah’ı görebilmesi için uygun halin ortaya çıkması için yapılan bir ameliye olarak tefsir etmiştir.

Abdullah İbn Abbâs, Allah’ın (c.c.) şu kavlindeki: "(Geceleyin) sana gösterdiğimiz o rüyayı ve Kur’ân’da la’net edilen ağacı biz (başka değil) ancak insanlara bir fitne (ve imtihan) yaptık. Biz onları korkutuyoruz. Fakat bu, onlarda büyük bir taşkınlıktan başka bir şeyi artırmıyor"⁴⁴ ayetinde geçen rü’yâ hakkında:

-O rü’yâ, gözün gördüğü âyetlerdir ki, Rasulullah’a Beytu’l-Makdis’e sefer ettirildiği gece gösterildi, demiştir.⁴⁵

İmam Acurrî’ (ö.360/970) de Allah’ın (c.c.) Rasulü’ne kendisini görmeyi has kıldığını özel bir babın altında zikretmiş ve mi’rac gecesini Rasulullah’ın (a.s.) Allah’ı (c.c.) gördüğünü aktaran rivayetleri bu babın altına zikretmiştir.⁴⁶

Abdullah İbn Abbas, Enes İbn Malik, Hasan-ı Basrî, İkrime, bir rivayete göre Ahmet b. Hanbel, İbn Huzeyme, İbn Cerîr, Ebu’l-Hasen el-Eş’ari ve onun mezhebinde olan alimler, Ebu Abdillâh İbn Hamid, Ebu Bekr en-Neccad, Kadı Ebu Ya’la el-Ferrâ, Abdülkadir el-Geylânî ve müteahhirundan bir cemaat Rasulullah’ın (a.s.) mi’racda Allah’ı (c.c.) gözüyle gördüğünü ifade etmektedirler.⁴⁷

3. Rivayetlerde Geçen Ayetler ve Müfessirlerin Açıklamaları

Bu konu için delil olan rivayetlere baktığımızda birtakım ayetlerin yer aldığını ve delillerin bu ayetlerin bağlamında ifade edildiğini gördük. Rivayetlerde geçen ayetlerin büyük bir çoğunluğunun Necm suresinde olduğunu, Tekvir, İsra ve En’am surelerinde de bu konuyla ilgili bazı ayetlerin yer aldığını tespit ettik. Biz bu kısımda bu ayetler hakkındaki müfessirlerin açıklamalarını aktaracağız. Müfessirler bu konu ile ilgili açıklamalarını genel olarak Necm suresindeki ayetlerde yapmayı tercih ettiklerinden biz de burada Necm suresindeki ayetler üzerine yoğunlaşacağız.

İlk olarak “O ufkun en yüce noktasındaydı.”⁴⁸ ayetine Fahrettin er-Razi (ö.606/1210), burada geçen “O” zamiri Cibril’dir ve meşhur görüş de budur demiştir. “Cibril Allah’ın yarattığı üzere doğu ufkunda doğruldu, büyüklüğü bütün doğuyu kapladı” diye tefsir etmiştir.⁴⁹ İmam Kurtûbî’ye (ö.671/1273) göre bu cümle hal cümlesidir. Yükselerek doğruluverdi, anlamındadır. Bu da Cebrail, gerçek sureti ile yükseğe doğru doğruldu, demektir. Kurtûbî, burada görülen Cibril’dir, Peygamber efendimiz biri yerde biri semada olmak üzere onu iki defa görmüştür.

⁴³ Bkz., Makrizi, Ebu Muhammed (Ebü’l-Abbas) Takıyüddin Ahmed b. Ali b. Abdilkadir b. Muhammed el-Makrizi, (1999). İmtau’l-Esm’a bima li’n-nebiyyi Mine’l-Ahvali ve’l-Emvali ve’l-Hafdetu ve’l-Met’a. (thk. Muhammed Abdulhamid en-Nemisi). Beyrut: Daru’l-kütübî’l-ilmiyye. 8/205.

⁴⁴ İsra/17, 60.

⁴⁵ Buhari, “Kader”, 8.

⁴⁶ Bkz., Acurrî, Ebu Bekr Muhammed b. Hüseyin b. Abdillâh el-Acurrî el-Bağdadi. (1983). Kitabü’ş-Şeri’a. (thk. Muhammed Hamid el-Fıkî). Riyad: Daru’l-vatan. 3/1541.

⁴⁷ Bkz., Muhammed b. Halife b. Ali et-Temimi, a.g.e., 25.

⁴⁸ Necm/53, 7.

⁴⁹ Bkz., Fahrettin er-Razi, Ebu Abdillâh (Ebü’l-Fazl) Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Razi et-Taberistani, (2005). Mefâtihu’l-gayb. Beyrut: Daru’l-fikr. 10/269.

Semada görmesi sidre-i münteha yakınında olmuştur. Peygamberler arasında Cibril'i bu suretiyle Peygamberimizden başkası görmemiştir demiştir.⁵⁰ Elmalılı Hamdi Yazır ise bu zamirle kastedilen açıktır. Burada kastedilen Muhammed (a.s.) olmalıdır demiştir.⁵¹ Mevdudi (1903-1979) ise bu ayeti Cibril'dir diye tefsir etmiştir.⁵²

Devamındaki “Sonra yaklaştıkça yaklaştı”⁵³ ayetinde geçen تَدَلَّى “tedellâ” kelimesinin kökeniyle alakalı üç görüş bildirilmiştir. Konumuzla alakalı olan üçüncü görüşe göre ise kelime “Delv” kökünden gelmektedir ve “tefa’ul” kalıbına girerek manası “bir şeyin yukarıdan aşağıya sarkması veya aşağıdan yukarı çekilmesi” gibi anlamlara gelmektedir. Çoğunluk bu ifadeyi bu mana üzerinden Cibril’in sarkması olarak tefsir etmiştir. Yani manayı “Cibril en yüksek ufukta doğrulduktan sonra yaklaştı, birdenbire Peygambere doğru sarktı.” şeklinde açıklamışlardır.⁵⁴ Mevdudi de bu şekilde tefsir etmiştir.⁵⁵ Zemahşerî (ö.538/1144) bu konuyla ilgili kesin bir kanaat dile getirmiş ve buradaki zamir Cibril’e işaret eder, Hz. Aişe’den (r.anha) gelen rivayetler doğru ve güvenilir olduğundan kimsenin bunun aksini söyleme imkanı yoktur demiştir.⁵⁶ Bu yaklaşma ve sarkmayı Allah’ın fiili olarak tefsir edenler olmuştur. Beydavî de (ö.685/1286) bunlardan biridir. Beydavî bu kelimeyi “Allah’ın (c.c.) tedellisi” diyerek burada “mi’rac” a işaret buyurulmuş, Peygamber en yüksek ufukta “istivâ” ile kalmamış “istivâ” dan sonra Allah’a (c.c.) yakınlaştı demiştir.⁵⁷

“O, kuluna vahyini ilettiler”⁵⁸ ayetinde geçen وَاَنزَلْنَا ifadesindeki zamirin Allah’a (c.c.) ait olması hususunda görüş ayrılığı yoktur. Bu ayete başlıca iki mana verilmektedir. Birincisi; “İşte Cebrail böyle yaklaştı da Allah’tan (c.c.) aldığı vahyi Allah’ın kulu Muhammed’e böyle parça parça, yavaş yavaş bildirdi. İkincisi de; “Muhammed o istivâdan sonra rabbine yaklaştı, araçlar ortadan kalktı, Allah (c.c.) o kuluna vahyi doğrudan verdi.” Kurtubi bu ayeti Allah (c.c.), kulu Muhammed’e (a.s.) vahyettiğini vahyetti şeklinde açıklamış ve bu buyruk ile ona indirilen vahyin şanının büyüklüğü anlatılmaktadır şeklinde tefsir etmiştir.⁵⁹ Elmalılı Cibril’in aracılığı bile olmaksızın vahiy aldığını savunarak ikinci görüşü tercih etmiştir.⁶⁰ Mevdudi siyak ve sibak açısından bir değerlendirme yapmış ve birinci anlamın daha uygun olduğunu söylemiş, Hasan-ı Basri ve İbn Zeyd’in de bu görüşte olduğunu zikrederek görüşünü kuvvetlendirmiştir. Dolayısıyla buradan Allah’ın (c.c.) Cibril vasıtasıyla kuluna vahyettiği anlaşılır demiştir.⁶¹

Bu konuyla ilgili olan “Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı”⁶² ayetini Kurtubi; Allah (c.c.) onun görmesini kalbine yerleştirmişti yani Rasulullah’ın (a.s.) kalbi mi’rac gecesi gördüklerini yalanlamadı diye yorumlamış ve buna ilave olarak Rasulullah (a.s.) Allah’ı (c.c.) o gece

⁵⁰ Bkz., İbn Rüşd, Ebu’l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubi, (1998) el-Keşf ‘an menâhici’l-edille fi ‘akâidi’l-mille. Beyrut: Merkezu Dirâsâti’l-Vahdeti’l-Mürebbiye. 16/440.

⁵¹ Bkz., Yazır, Elmalılı Hamdi, (2015). *Hak Dini Kuran Dili*. Ankara: Akçağ Kitabevi. 8/16.

⁵² Bkz., Mevdudi, Ebü’l-A’la, (2002) Tefhimu’l-Kur’an. İstanbul, İnsan. 6/17.

⁵³ Necm/53, 8.

⁵⁴ Bkz., Yazır, Elmalılı Hamdi, a.g.e., 8/17.

⁵⁵ Bkz., Mevdudi, a.g.e., 9/17.

⁵⁶ Bkz., Zemahşerî, (2003) el-Keşşaf an hakaiki gavamizi’t-tenzil. (thk. Abdurrezzak el-Mehdi) Beyrut:Daru ihyai tûrasi’l-arabiyye. 4/419.

⁵⁷ Bkz., Beyzâvî, Nasirüddin Ebu Said (Ebu Muhammed) Abdullah b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî, (2000). Envaru’t-tenzil ve Esraru’t-te’vil. Beyrut, Daru’r-raşîd. 3/336.

⁵⁸ Necm/53, 10.

⁵⁹ Bkz., Kurtubi, Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed b. Ebi Bekr b. Ferh el-Kurtubi. (2002). el-Câmiu li-Ahkâmi’l-Kur’an. İstanbul: Buruc. 16/446.

⁶⁰ Bkz., Yazır, Elmalılı Hamdi, a.g.e., s. 8/18.

⁶¹ Bkz., Mevdudi, a.g.e., 6/17,18.

⁶² Necm/53, 11.

görmüştür. Buradaki görmekten kasıt budur diye eklemiştir. Bunun yanında Kurtubi diğer alimlerin ve sahabilerin görüşleriyle bu konuyu zenginleştirmiş ve el-Hasen' den şöyle bir yorum aktarmıştır: “O gece Peygamber Allah'ın (c.c.) celalini ve azametini görmüştür.”⁶³ Elmalılı ise “mi'racdaki olayları görmesi de Cibril'i görmesi de hayal değil, kalp ve vicdanın doğruladığı bir gerçektir. Bu yüzden Cibril her geldiğinde ne olursa olsun onu tanımıştır” şeklinde tefsir etmiştir.⁶⁴ Mevdudi bu ayetle alakalı Rasulullah (a.s.) Cibril'i gündüz aydınlığında gördüğü için şüpheye kapılmamış, onun Allah'tan (c.c.) vahiy getiren Cibril olduğunu hemen anlamıştır. Ayet bunu ifade etmektedir demiştir.⁶⁵

“Andolsun ki onu iniş esnasında sidretü'l-müntehânın yanında bir daha gördü.”⁶⁶ ayetinde anlatılan inişin mi'rac gecesi olduğu hakkında ihtilaf yoktur. Ancak kimin inişi olduğu hususunda farklı görüşler vardır. Fahrettin Razi der ki; Allah (c.c.) hakkında iniş düşüncesi batıldır. İniş; rahmet ve fazlı ile kuluna yaklaşır manasındadır ama kul onu göremez.⁶⁷ Kurtubi ise bu ayette geçen نزلة kelimesi hal konumunda mastardır: Andolsun ki bir diğer inişte inerken onu görmüştü diyerek tefsir etmiş ve İbn Abbas'tan (r.a.) gelen rivayeti zikrederek görüşünü açıklamıştır.⁶⁸ Birçok müfessir bu ayeti tefsir ederken “Cibril'in gerçek şekliyle inişi” demişlerdir. Elmalı ise bu yorumu Cibril'in sidre-i müntehanın yanına inmesi uygun değildir diyerek reddetmiş, Peygamberin (a.s.) mi'racdan inişi olarak açıklamıştır. Cibril bir parmak ucu daha yaklaşısam kesin yanardım dediği makamda kalmış, Peygamber ileri geçmiş sonra Cibril'in yanına geri dönmüştür, bu da iniştir. İkinci görmesi burada gerçekleşmiştir. demektedir.⁶⁹ Razi de bu görüşü kabul etmiştir.⁷⁰ Mevdudi'ye göre bu ayet, Rasulullah'ın Cibril ile yaptığı ikinci görüşmeye işaret etmektedir. Ayette ikinci görüşmenin gerçekleştiği yer için sidre-i münteha ifadesi kullanılmış ve yanında cennet-i me'va olduğunu bildirilmiştir deyerek sidre-i münteha ifadesinin bir sıra ağacın en sonundaki ağaca atfen kullanıldığını ifade etmiştir.⁷¹

“Hiç kuşkusuz o, rabbinin ayetlerinden en büyüğünü görmüştür.”⁷² ayetinde ifade edilen görme hadisesi ile ilgili olarak Fahrettin Razi burada mi'rac gecesi Peygamberin Allah'ı (c.c.) görmediğine dair delil vardır. Mi'rac kıssası eğer Peygamber, Allah'ı (c.c.) görmüş olsaydı o gecenin en büyük olayı olacağından Allah'ı (c.c.) gördü diye tamamlanırdı fakat ayette “Rabbinin ayetlerinden en büyüğünü gördü” şeklinde tamamlanmaktadır demiştir. Buna ilaveten Ehl-i sünnete göre Allah'ı (c.c.) görmenin Allah dilerse mümkün olabileceğini, sahabe arasındaki görüş ayrılığı da bu hadisenin imkansız olmadığını göstermektedir diyerek açıklamalarını tamamlamıştır.⁷³ Kurtubi, burada sözü edilenleri İsrâ gecesi gördüğü şeylerdir diye açıklamanın daha güzel olduğunu, bunun delilinin de İsrâ suresinin ilk ayeti olduğunu söylemiştir; “Ona ayetlerimizin bir kısmını gösterelim diye.”⁷⁴ Elmalılı; “Rabbini gördü” denilmeyip, “Rabbinin ayetlerinden en büyüğünü gördü” denilmektedir. Peygamber'in Allah'ı (c.c.) görmediği açıktır

⁶³ Bkz., Kurtubi, a.g.e., 16/447.

⁶⁴ Bkz., Yazır, Elmalılı Hamdi, a.g.e., 8/19.

⁶⁵ Bkz., Mevdudi, a.g.e., 6/18.

⁶⁶ Necm/53, 13-14.

⁶⁷ Bkz., Fahrettin er-Razi, a.g.e., 10/276.

⁶⁸ Bkz., Kurtubi, a.g.e., 16/449.

⁶⁹ Bkz., Yazır, Elmalılı Hamdi a.g.e., 8/20.

⁷⁰ Bkz., Fahrettin er-Razi, a.g.e., 10/277.

⁷¹ Bkz., Mevdudi, a.g.e., 6/19.

⁷² Necm/53, 18.

⁷³ Bkz., Fahrettin er-Razi, a.g.e., 10/278.

⁷⁴ Bkz., Kurtubi, a.g.e., 16/456.

ama buradaki büyük ayetin ne olduğunu açıklamaya çalışmak haddimiz değildir demiştir.⁷⁵ Mevdudi de Allah'ı değil, Onun büyük ayetlerini görmüştür diyen müfessirlerdendir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa Allah'ı (c.c.) görmeyi arzu ettiği, Allah'ın (c.c.) da kendisine sen beni göremezsın buyurduğu geçmektedir. Yani Hz. Musa'ya böyle bir şeref verilmemiştir. Eğer Rasulullah'a (a.s.) verilseydi Allah (c.c.) bunu açıkça zikrederdi diyerek bu konuya açıklama getirmiştir. Yine Mevdudi Rasulullah'ın (a.s.) Allah'ı (c.c.) değil, Onun ayetlerini gördüğü açıkça ortadadır fakat bu ihtilaf birtakım hadisler sebebiyle ortaya çıkmıştır demektedir.⁷⁶

“Andolsun ki Onu apaçık ufukta görmüştür.”⁷⁷ ayetinde geçen görme hadisesi ile ilgili olarak İbn Kesir (ö.774/1373) bu ayetteki maksadın, Muhammed' in (a.s.) kendisine mesaj getiren Cebril'i asıl surette altıyüz kanadıyla görmesi olduğunu söylemiştir. Bundan Cibril'in murad edildiğini gösteren delil, Tekvir suresinin mi'racdan önce inmesidir. Çünkü orada ancak bu birinci görüş zikredilmiştir. İkincisi ise şu ayette zikredilmiştir: “Andolsun ki onu bir kez daha gördü. Sidre-i Müntahânın yanında.” (Necm 13-14) Bu ise ancak Necm suresinde zikredilmiştir ki o da isra suresinden sonra inmiştir.⁷⁸ Elmalılı ise; görme Hira mağarasındaki görmesinden sonra gerçekleşmiştir ve gördüğü Cibril'dir diye tefsir etmiştir.⁷⁹

“Hani sana, “Rabbin insanları çepeçevre kuşatmıştır.” demiştik. Sana gösterdiğimiz o rüyayı ve Kur'an'da lanetlenen ağacı, sadece insanları sınamak için meydana getirdik. Biz onları korkutan uyarılarda bulunuruz, fakat bu onlara büyük bir taşkınlıktan başka bir şey sağlamaz.”⁸⁰ ayetinde geçen rüya ifadesini bazı müfessirler “uykuda görülen düş” bazıları ise; “gözle görmek” olarak yorumlamışlardır.⁸¹

İbn Kesir, bu rüyayı İbn Abbas'tan (r.a.) rivayet edilen Rasulullah (a.s.) bunu mi'rac gecesinde baş gözüyle gördü, Kur'an'da lanet edilen ağaç da zakkum ağacıdır,⁸² hadisiyle açıklamış, Mücahid, Said b. Cübeyr, Hasen, Mesruk, Katade, Abdurrahman b. Zeyd ve birçok kişi de bunu mi'rac gecesi olarak tefsir etmişlerdir diyerek görüşünü delillendirmiştir.⁸³

Kurtubi bu ayetin tefsirinde rüya kelimesinin mi'rac olabileceği rivayetini ve Peygamberimizin hayatındaki birkaç rüya hadisesini zikretmiş ve kendi görüşünü bildirmemeyi tercih etmiştir.⁸⁴

Kurtubi yine burada kastedilenin Cibril olduğunu söylemiş ve farklı olarak ‘apaçık ufukta’ kelimesine mana verirken apaçık kelimesinin ufku nitelemiş olabileceğini söylemiştir.⁸⁵

Bazı müfessirlerin rü'yetullahın gerçekleşmediğine dair delil olarak gösterdikleri “Gözler O'nu idrak edemez, halbuki O gözleri idrak eder. O latîftir, habîrdir.”⁸⁶ ayeti Fahrettin Razi'ye göre Allah'ın görülebileceğine dair bir delil mahiyetindedir. Şöyle ki Fahrettin Razi' ye göre;

⁷⁵ Bkz., Yazır, Elmalılı Hamdi, a.g.e., 8/23.

⁷⁶ Bkz., Mevdudi, a.g.e., 6/20.

⁷⁷ Tekvir/81, 23.

⁷⁸ Bkz., İbn Kesir, Ebü'l-Fida' İmadüddin İsmail b. Şihabiddin Ömer b. Kesir b. Dav' b. Kesir el-Kaysi el-Kureşi el-Busravi ed-Dımaşki eş-Şafii, (2018). Tefsiru'l-Kur'ani'l-azîm. İstanbul: Kahraman. 10/147.

⁷⁹ Bkz., Yazır, Elmalılı Hamdi, a.g.e., 9/341.

⁸⁰ İsra/17, 60.

⁸¹ Bkz., Ebüssuud Efendi. (trs.). İrşâdü'l-akli's-selim ilâ mezâya'l-Kitabi'l-Kerim. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî. 5/181.

⁸² Buhari, “Kader”, 8.

⁸³ Bkz., İbn Kesir, a.g.e., 11/8.

⁸⁴ Bkz. Kurtubi, a.g.e., 10/428,429.

⁸⁵ Bkz. Kurtubi, a.g.e., 18/445,446.

⁸⁶ En'am/6, 103.

Allah, ayette “Gözler O’na erişemez” ifadesiyle kendisini övmüştür. Eğer Allah (c.c.) görülemeyecek olsaydı kendisini bu şekilde övmesinin bir anlamı olmazdı. Çünkü yok olan bir şey görülemez.⁸⁷ Yani bir şeyin görülemez olması o şeyin görülemeyeceğini ifade etmekle övülmüş olmaz. Aksine görülebilecek bir şeyin görülemeyeceğini söylemek, o şey için bir övgü sebebidir. Bu ifadede Allah’ın (c.c.) görülebileceği halde gözlerin O’nu göremeyeceği zikredilerek, kendisinin büyük bir kudret, azamet ve saygınlığına işaret eder.

İbn Kesir, bu ayetle alakalı olarak Hz. Aişe’nin (r.anha) söylediklerini değerlendirirken; Hz. Aişe ahirette rü’yeti görmeyi kabul eder, dünyada etmezdi. Onun kabul etmediği şey idrak idi. O da Allah’ı olduğu gibi yani büyüklüğü, tüm yüceliği, azameti ve celaliyle görmektir. Çünkü bu ne beşer için ne de melek için mümkün değildir.⁸⁸

İbn Kayyim bu ayetin, Allah’ın tam olarak idrak edilemeyeceğini ifade ettiğini söylemektedir. İbn Kayyim ayette geçen “idrak” kelimesini “tam anlamıyla anlamak, fahmetmek, ihata etmek, kuşatmak” anlamlarında ele alır ve ayeti bu manalara göre açıklar. Ona göre bu ayet, Allah’ın görülebileceğini ancak kuşatılamayacağını, idrak edilemeyeceğini bildirmektedir. Nitekim Allah (c.c.), azamet ve yüceliği üstün olan bir varlıktır. Dolayısıyla bu azamet ve kudret hiçbir varlık tarafından tam anlamıyla anlaşılamaz ve kavranamaz. Çünkü “idrak”, “görme” nin üzerinde güç isteyen bir durumdur. Bu sebeple ayetin ifade ettiği anlama göre müminler ahirette Allah’ı görebilecekler ancak O’nun ne olduğunu tam anlamıyla kavrayamayacaklardır.”⁸⁹

Bursevî (ö.1137/1725) bu ayeti açıklarken Rasulullah’ın (a.s.) mi’rac gecesi Allah’ı baş gözüyle gördüğünü iddia eder ve buna ilave olarak şöyle der: “Rasulullah’ın (a.s.) tüm vücudu göz oldu ve Allah’ı (c.c.) sırrı ve ruhuyla gördü. Rasulullah (a.s.) mi’rac gecesi sırasıyla unsurlar, maddi aleme ardından ise tabî ve ruhlar aleminden geçerek âlem-i emr’ e ulaştı. Cisimler dünya alemindeki baş gözü, tüm beşerî özelliklerden soyutlanarak başka bir hal aldı ve tüm vücudu bu şekilde göz oldu. Böylece Rasulullah (a.s.) rabbini bu şekilde müşahade etti.” diyerek görmenin nasıl olduğu ile ilgili olarak tenkide açık bir yorumda bulunmuştur.⁹⁰

Konu ile ilgili ayetleri ve müfessirlerin yorumlarını aktardıktan sonra tahlil ederek bir değerlendirme yapmak istiyoruz.

4. Tahlil ve Değerlendirme

Rasulullah’ın (a.s.) mi’racda Allah’ı (c.c.) görüp görmemesi meselesinde Necm suresinin ilk ayetlerindeki zamirlerin mercilerinin belirgin olmaması, gaybî bir mesele olması, ayetlerin veciz, manaların derin ve kapalı olması sebebiyle farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bunun yanında bu konu ile alakalı Rasulullah’tan (a.s.) tevatür yoluyla gelmiş bir rivayetin bulunmaması ve ashaptan gelen birbirinden farklı rivayetler sebebiyle değişik görüş ve değerlendirmeler ortaya çıkmıştır.

Alimlerin bir kısmı Rasulullah (a.s.) mi’rac gecesi rabbini görmüştür diyen İbn Abbas’ın (r.a.) görüşünü ki bu görüş aynı zamanda cumhurun görüşüdür, bir kısmı da Rasulullah rabbini görmemiştir diyen Hz. Aişe’nin görüşünü kabul etmişlerdir. Sahabeden, tabiinden ve devam eden asırlardaki alimlerden bu iki görüşten birisini kabul eden birçok kişi ortaya çıkmıştır. Bazıları da

⁸⁷ Bkz., Fahrettin er-Razi, a.g.e., 5/115.

⁸⁸ Bkz., İbn Kesir, a.g.e., 3/572.

⁸⁹ Bkz., İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebu Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Ebi Bekr b. Eyyub ez-Zürai ed-Dımaşkı el-Hanbeli. (2006). Bedâi’u’t-tefsir. Riyad: Daru İbni’l Cevzi. 1/361,362.

⁹⁰ Bkz., İsmail Hakkı Bursevî. (trs.). Rûhu’l-beyan. Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî. 3/79.

ihtilaflı olan bu iki görüşün arasını cem te'lif yoluyla bularak ihtilafı ortadan kaldırmaya çalışmışlardır.

Cem ve te'lif yolunu seçerek ihtilafı ortadan kaldırma yolunu tercih edenlerden birisi olan Aliyyü'l-Karî bu konu ile alakalı; Allah'ı (c.c.) gördü diyenlerin delilleri, ancak Allah'ın sıfatının görülmesi açısından dır. Görmedi diyenlerin delilleri Allah'ın zatının görünmesi anlamındadır. Çünkü bir şeyin zatının ortaya çıkması demek onu her tarafından çevirme ve bütünüyle kuşatma anlamına geldiğinden bu durum imkansızdır demiştir.⁹¹

İbn Teymiyye de (ö.728/1328) bu konu ile alakalı olarak “Bu konuda hakiki bir ihtilaf yoktur. Çünkü İbn Abbas (r.a.) Muhammed (a.s.) rabbini gözleriyle gördü dememiştir”⁹² diyerek açıklamada bulunmuştur.

Rasulullah (a.s.) mi'rac gecesi Allah'ı (c.c.) görmedi diyenlerin arasında bir önceki başlıkta geçtiği üzere birçok müfessir yer almaktadır. Bunlardan birisi de Mevdûdî'dir. Bu konu ile alakalı olarak; Hz. Aîşe ve İbn Mesud ittifakla Rasulullah (a.s.) Allah'ı (c.c.) değil Cibril'i görmüştür demişlerdir ve bu rivayetler Kur'an'ın ifadeleriyle uyumluluk arz etmektedirler. Ebu Zer ve Ebu Musa el-Eş'arî'den nakledilen rivayetler de bu hususu teyid etmektedir. Nitekim Kur'an' da da rû'yet hakkında zikredilen bir açıklama yoktur. İbn Abbas ve Muhammed b. Ka'b el-Kurzî' nin naklettiği rivayetler karmaşık ve çelişkilidir demiştir.⁹³

İmam Nevevî'nin açıkladığına göre ise alimlerin büyük çoğunluğunun kabul ettiği ve tercih ettiği görüş; Rasulullah'ın (a.s.) mi'rac gecesi Allah'ı (c.c.) gözleriyle görmüş olmasıdır. İbn Abbas'ın rivayeti bu hususta delil olarak kabul edilmiştir. İbn Abbas'ın Rasulullah'ın Allah'ı (c.c.) mi'rac gecesi gözleriyle gördüğünü ifade etmesi ancak Rasulullah'tan (a.s.) işitildikten sonra söylenebilecek bir ifadedir. Bu husus, içtihat ve şüphe kabul etmemektedir. Hz. Aîşe de rû'yeti, Rasulullah'tan (a.s.) duyduğu bir hadis sebebiyle inkar etmemektedir. Eğer bu konuda duymuş olduğu bir rivayet olsaydı onu zikrederdi. Hz. Aîşe, bazı ayetler hakkında kendi yaptığı yorumlara dayanarak Rasulullah'ın (a.s.) Allah'ı (c.c.) görmediğini söylemiştir. Kaideye göre bir sahabe bir söz söyler de başkaları ona muhalefet ederse o sahabinin söylemiş olduğu söz delil olmaz. Mademki İbn Abbas'tan rû'yetullahı ispat etme sadedinde gelen rivayetler sahihtir o halde onları sabit olarak kabul etmek gerekir çünkü bu rivayetler akılla anlaşılan, zan ile kabul edilen rivayetlerden değildir. Bunlar ancak Rasulullah'tan (a.s.) duymakla elde edilen meselelerdendir. İbn Abbas'ın (r.a.) bu meselede zan ve içtihadıyla konuştuğunu hiç kimse söylememektedir. İbn Abbas bir şeyi ispat ediyorsa başka birisi de onun olmadığını söylüyorsa ispat öncelenir.⁹⁴ Bunun yanında Hz. Aîşe, mi'rac hadisesi gerçekleştiğinde daha Rasulullah ile evlenmemişti, üstelik o sıralarda henüz duyduğunu aklında tutacak yaşta da değildi.⁹⁵

Hz. Aîşe'nin Rasulullah'ın (a.s.) Allah'ı (c.c.) görmediğine dair delil olarak getirdiği “Gözler O'nu idrak edemez, hâlbuki O gözleri idrak eder.”⁹⁶ ayetinin rû'yetin imkansızlığını gösteren bir delil olmadığını ifade etmişlerdir. Ayette geçen idrak etmekten maksat, ihata ederek görmektir. İhata ederek görmenin caiz olmaması mutlak olarak görmemeyi gerekli kılmaz.⁹⁷ Bu

⁹¹ Ali el-Karî, Ebü'l-Hasen Nuruddin Ali b. Sultan Muhammed el-Kari el-Herevi. (2013). Envâru'l-Kur'an ve esrâru'l-furkân. Beyrut: Daru'l-kütübü'l-ilmîyye. 5/49.

⁹² Bkz., Muhammed b. Halife b. Ali et-Temimi, a.g.e., 16.

⁹³ Mevdudî, a.g.e., 6/23.

⁹⁴ Nevevî, a.g.e., I-III/8; Hereri, Muhammed el-Emin el-Uremi el-Alevi. (2009). Şerhu sahihi'l-Müslim el-Kevkebü'l-vehhac ve'r-ravda'l-behhac fi şerhi sahihi Müslim b. el-Haccac. Beyrut: Darü'l-Minhac. 4/259.

⁹⁵ Bkz., Kâdî İyâz, a.g.e., 1/405.

⁹⁶ En'am/6, 103.

⁹⁷ Nevevî, a.g.e., I-III/8.

ayette geçen lâm harfinin ahd için olması muhtemeldir. Bu durumda bazı gözlerin göremeyeceğini ifade eder ki onlar da kafirlerdir. Bu ayetteki mana Allah'ı hiçbir kimse görmeyecek değildir. Burada Allah'ı bazı kimselerin göreceği anlaşılmaktadır ve Allah'ın hiçbir zaman ve hiçbir halde görülmeyeceğine dair bir delâlet yoktur. Zaten cennette de Allah (c.c.) mü'minler tarafından görülecektir.⁹⁸

Hiz. Aişe'nin Rasulullah'ın (a.s.) Allah'ı (c.c.) görmediğine dair delil olarak gösterdiği “Hiçbir insan için imkan yoktur ki Allah onunla ya vahiy ile ya perde arkasından yahut kendisine bir rasul göndererek O'nun izniyle, O'nun dilediğini vahiy buyurması şekillerinden başka bir suretle konuşmuş olsun çünkü Allah en yüce ve en hakimdir.”⁹⁹ ayetine de cevap verilmiştir. Görmek, görme halinde konuşmayı gerekli kılmaz. Rasulullah'ın konuşmadan görmüş olması mümkündür. Bu ayet mutlak olarak rü'yeti nefyetmemektedir.¹⁰⁰ Veya rü'yetin olduğunu ifade eden rivayetler ile bu ayet tahsis edilmiştir. Bazı alimlere göre de bu ayetteki vahiy ile kastedilen vasıtasız bir şekilde konuşmaktır. Fakat alimlerin cumhuruna göre bu ayetteki vahiyden maksad; ilham ve uykuda görmektir. İkisi de vahiy olarak isimlendirilir.¹⁰¹

Kadı Ebu Ya'la el-Ferrâ ise “Rasulullah (a.s.), isra gecesini Allah'ı (c.c.) gözüyle görmüştür” demiştir. Devamında ise “Bize İbn Abbas'tan (r.a.) gelen rivayetler, Hiz. Aişe'den (r.anha) gelen rivayetlerden evladır. İbn Abbas'tan (r.a.) gelen rivayetler Rasulullah'ın (a.s.) sözüne uygun olandır. Çünkü Rasulullah (a.s.) isra gecesini rabbini gördüğünü ifade etmiştir. Rü'yeti ispat eden bu rivayet, nefyeden rivayetlere öncelenir ve bu konuda kıyasa yer yoktur.” demektedir.¹⁰²

Mesruk'un Aişe'ye (r.anha) “Muhammed (a.s.) rabbini gördü mü” diye sorması ve Hiz. Aişe'nin “Sübhane Allah! Vallahi bu söylediğinden tüylerim ürperdi”¹⁰³ diye cevap vermesinin inkar değil de şaşırma ifade ettiği bildirilmiştir. Bu rivayette geçen “Sübhane Allah” tan murad, asıl manasına bakıldığında Allah (c.c.) her türlü eksiklikten münezzehtir demek ise de bu kelimeyi Araplar taaccüp yani şaşırma ifade etmek için kullanırlar, Hiz. Aişe de bu soruya şaşırma ve “Sübhane Allah!” sözüyle “Nasıl oluyor da böyle bir meseleyi biliyorsun, nasıl oluyor da senin için gizli kalmamış” demek istemiştir. Bu kelime Arap lisanında birçok yerde taaccüp manasında kullanılmıştır. Araplar bazen taaccüp ettiklerinde “La ilâhe illa Allah” lafzını da kullanmaktadırlar.¹⁰⁴

Hiz. Aişe, Necm suresinde geçen “Sonra yaklaştı da sarktı”¹⁰⁵ ayetini “Cibril'e yaklaştı”¹⁰⁶ şeklinde açıklamakta ve Cibril'in her zaman insan şeklinde gelirken o defasında ise kendi aslı şekliyle geldiğini aktarmaktadır. Bu konuda farklı açıklamalar yapılmaktadır. Bazılarına göre “Tedellînin manası yukarıdan aşağıya doğru uzanmaktır.” Esas olarak kelimenin manası bu olsa da sonradan “yukarıya doğru yaklaşmak” manasında kullanılmıştır. Bazıları da bu ayette takdim ve tehir olduğunu söylemiştir. Asıl mana “Sonra sarktı da yaklaştı” demektir çünkü sarmak yaklaşmanın sebebi olmuştur. Bazılarına göre “Tedellî yükseldikten sonra yaklaşma” yı ifade etmektedir. Bazıları da bu ayete “Cibril, Muhammed'e (a.s.) yaklaştı” veya “Cibril yerden yüksek

⁹⁸ Bkz., Kâdı İyâz, a.g.e., 1/418.

⁹⁹ Şura/42, 51.

¹⁰⁰ Bkz., Osmani, Şebbir Ahmed, a.g.e., 1/197; Nevevî, a.g.e., I-III/8.

¹⁰¹ Nevevî, a.g.e., I-III/8.

¹⁰² Bkz., Ebu Ya'la el-Ferrâ, a.g.e., 113.

¹⁰³ Buhârî, “Bed'ü'l-halk”, 7; Müslim, “İman”, 289; Tirmizi, “Tefsir”, 53.

¹⁰⁴ Nevevî, a.g.e., I-III/14.

¹⁰⁵ Necm 53/8.

¹⁰⁶ Müslim, “İman”, 290.

ufka çıkarak doğrulduktan sonra yaklaştı ve Peygamber'in (a.s.) yanına indi" gibi manalar vermiştir.¹⁰⁷ Zeccâc, (ö.311/923) ise şöyle demektedir; "Allah (c.c.) kullarına kendi dilleri ile anlayacakları şekilde hitap etmiştir. "İki yay arası kadar veya daha yakın oldu"¹⁰⁸ ayetinin manası "Sizin takdirinizle iki yay arası kadar yahut daha yakın oldu" demektir. Yoksa Allah (c.c.) eşyanın hakikatini ve ne olduğunu şüphesiz bilir lakin bize hitap ederken bizim âdetimize göre hitap etmiştir. Ayette kastedilen ise "Cibril o muazzam yaratılışı ve bunca cüzleri ile Rasulullah'a işte bu dereceye kadar yaklaştı" demektir.¹⁰⁹

Ebu Zer'in (r.a.) Rasullah'a (a.s.) "Rabbini gördün mü?" diye sorması ve Rasulullah'ın "O bir nur, onu nasıl göreyim."¹¹⁰ buyurmasına gelince; buradaki zamir Allah' a dönmektedir. Bazılarına göre bunun manası; bir nur benim görmemi engelledi şeklindedir. Bu da ışıkların gözü kamaştırması halinde olduğu gibidir. Nevevi' ye göre ise burada maksat, Allah'ın kendisinin görünmesini engelleyen bir nuru yaratmasıdır. Bu da Allah'ın fiillerinin, sıfatları kabilindendir. Bazılarına göre ise bu ve hicabının nur olduğunu ifade eden rivayetler ile kastedilen; Allah'ın Rasulullah için nur olan hicabının arkasından tecelli etmesidir. Rasulullah için, ahirette perdesiz olarak görmek dışında bir görme meydana gelmiştir ve bazı perdeler tam olarak görmeye engel olsalar bile mutlak olarak görmeye engel değildir.¹¹¹ Kadı İyâd ise Allah'ın zatının nur olarak ifade edilmesi imkansızdır, alimlerin cumhurunun görüşü de budur. "Allah göklerin ve yerin nurudur"¹¹², ayetindeki ve Allah'ı nur olarak vasıflayan hadis-i şeriflerdeki mana ise; Allah göklerdeki ve yerdeki nurun sahibi, yaratıcısıdır şeklindedir. Bazıları da bu ifadeleri göklerde ye yerde olanlara hidayet edendir, mümin kulların kalplerini nurlandırandır veya güzellik ve ziyâ sahibidir şeklinde açıklamışlardır.¹¹³

Kadı İyâd gibi Rasulullah (a.s.), mi'racda Allah'ı (c.c.) gördü diyenlere göre; Allah'ın (cc.) dünyada görülmesi aklen mümkün ve caizdir, akıl da bu durumu imkansız olarak görmez. Dünyada Allah'ı görmenin aklen caiz olduğunu gösteren delil ise Hz. Musa'nın, "Rabbim! Bana görün; sana bakayım"¹¹⁴ demesidir. Ulu'l-azm olan Allah'ın seçtiği büyük bir peygamberin neyin caiz neyin caiz olup olmadığını bilmemesi imkansızdır. Musa (a.s.) da Allah'tan imkansız olanı değil, mümkün olanı istemiştir. Rasulullah'ın (a.s.) Allah'ı görmesi ise, ancak Allah'ın öğrettiği kimsenin bileceği akıl ve duyular ötesi bir mevzudur.¹¹⁵ Allah (c.c.), Hz. Musa'ya "Sen beni asla göremezsin"¹¹⁶ yani "Buna dayanamazsın, beni görmeye gücün yetmez" buyurmuş, bunu da Hz. Musa'nın bünyesinden daha güçlü, daha sağlam olan dağ misali ile kendisine anlatmıştır. Bütün bunlar Allah'ın (c.c.) dünyada görülmesini imkansız kılmayan, tam tersi genel olarak O'nu görmenin imkan dahilinde olduğunu gösteren durumlardır. Kur'an-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde Allah'ın (c.c.) kesinlikle görülemeyeceğini, O'nu görmenin asla mümkün olmadığını ifade eden bir delil yoktur. Var olan her şeyin görülmesi de mümkündür ve buna engel bir mani de bulunmamaktadır.¹¹⁷

¹⁰⁷ Nevevî, a.g.e., I-III/15; Hereri, a.g.e., 4/244.

¹⁰⁸ Necm 53/9.

¹⁰⁹ Nevevî, a.g.e., I-III/15.

¹¹⁰ Müslim, "İman", 291; Tirmizi, "Tefsir", 53.

¹¹¹ Bkz., Osmani, Şebbir Ahmed, a.g.e., 1/196.

¹¹² Nur 24/35.

¹¹³ Nevevî, a.g.e., I-III/16.

¹¹⁴ Araf 7/143.

¹¹⁵ Bkz., Kâdı İyâz, a.g.e., 1/417; Hereri, a.g.e., 4/250.

¹¹⁶ Araf 7/143.

¹¹⁷ Bkz., Kâdı İyâz, a.g.e., 1/417.

İbn Abbas (r.a.) “Allah (c.c.) peygamberler arasından Musa’ya kendisiyle doğrudan konuşma, İbrahim’ e onu kendine dost edinme, Muhammed’e ise kendisini görme özelliğini bağışlamıştır”¹¹⁸ sözü ile Rasulullah’ın (a.s.) mi’rac gecesi Allah’ı (c.c.) görmesinin Allah’ın ona verdiği bir lütuf olduğunu ve bunun şaşırılacak bir durum olmadığını ifade etmektedir.

Sahabeden, tabiinden ve devam eden asırlardaki alimlerden bazılarının, dünyada hayatlarını sürdüren insanların bünyeleri ve beden kuvvetleri zayıf ve eksik olduğu için Allah’ı (c.c.) dünyada görmeleri mümkün değildir, ahiret hayatı başladığında vücutları farklı bir yapıya sahip olacak, ebedi bir kuvvet kazanacak, gözlerin ve kalplerin nuru tamamlanacak ve bu sayede Allah’ı (c.c.) görecekler görüşünü savundukları aktarılmaktadır. Kadı İyâd’ın belirttiğine göre bu söz güzel bir sözdür ve Allah’ın (c.c.) görülemeyeceğine delil olmaz, sadece yeterli güç ve kuvveti olmaması sebebiyle gözün O’nu göremeyeceğini ifade eder. Fakat Allah, dilediği kulunu güçlendirir ve Allah’ı görmenin dayanılmaz ve kaldırılamaz ağırlığını taşıyabilecek güç ve kuvveti ona verirse, onun Allah’ı görmesi mümkün olur demiştir.¹¹⁹ Hz. Musa ve Rasulullah’a (a.s.) da bir şeyi derinlemesine anlamaları ve kavramaları ile baktıklarını görmeleri için kendilerine ilahi bir kabiliyet ve idrak verilmiştir.¹²⁰

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse Rasulullah’ın (a.s.) Allah’ı (c.c.) gördüğü ile ilgili te’vile ve yoruma gerek bırakmayacak kadar açık olan ve tevatür seviyesine ulaşmış bir delil olsaydı, buna herkesin inanması ve bunu böyle kabul etmesi gerekirdi. Çünkü Allah’ın (c.c.) görünmesi imkan dahilinde olan, aklın ve naklin inkar etmediği bir durumdur.¹²¹ Rivayetlere, yapılan şerh ve açıklamalara baktığımızda iki tarafın da kuvvetli delillerinin olduğunu görmekteyiz. Bu hususta kesin bir hükme ulaşmak zordur. Eğer Rasulullah (a.s.) mi’racda Allah’ı gördüyse bu Allah’ın elçisine lütfu ve ikramıdır. Eğer görmediyse de bu durum Rasulullah’ın konumunu ve kıymetini düşürmez. En doğrusunu da Allah bilir.

SONUÇ

Rasulullah’ın (a.s.) mi’racda Allah’ı (c.c.) görüp görmemesi meselesi ise sahabeden Hz. Aişe ve İbn Abbas’ın başını çektiği iki farklı görüşün ve ihtilafın yer aldığı bir konudur. Alimlerin bir kısmı Rasulullah (a.s.) mi’rac gecesi rabbini görmüştür diyen İbn Abbas’ın (r.a.) görüşünü ki bu görüş aynı zamanda cumhurun görüşüdür, bir kısmı da Rasulullah rabbini görmemiştir diyen Hz. Aişe’nin görüşünü kabul etmişlerdir. Hz. Aişe temelde “Gözler O’nu idrak edemez, halbuki O gözleri idrak eder. O en ince şeyleri bilir ve her şeyden haberdardır” ayetinden istinbat ettiği manaya dayanarak Rasulullah’ın (a.s.) mi’racda Allah’ı (c.c.) görmediğini ifade etmektedir. Bu ayette geçen idrak etmekten maksadın ihata ederek görmek olduğu açıklanmıştır yani ihata ederek görmenin caiz olmaması, mutlak olarak görmemeyi gerekli kılmaz denilmiştir.

İbn Abbas’ın Rasulullah’ın Allah’ı (c.c.) mi’rac gecesi gözleriyle gördüğünü ifade etmesi ancak Rasulullah’tan (a.s.) işitildikten sonra söylenebilecek bir ifadedir. Bu husus, içtihad ve şüphe kabul etmeyen bir konudur. Hz. Aişe de rü’yeti Rasulullah’tan (a.s.) duyduğu bir hadis sebebiyle inkar etmemektedir. Eğer bu konuda duymuş olduğu bir rivayet olsaydı onu zikrederdi. Hz. Aişe bazı ayetlerden çıkarmış olduğu yorumlara dayanarak Rasulullah’ın (a.s.) Allah’ı (c.c.) görmediğini söylemiştir. Kaideye göre de ispat eden, nefyedene öncelenir. Bunun yanında Hz.

¹¹⁸ Taberani, a.g.e., 11/361.

¹¹⁹ Bkz., Kâdı İyâz, a.g.e., 1/419.

¹²⁰ Bkz., Kâdı İyâz, a.g.e., 1/181.

¹²¹ Bkz., Kâdı İyâz, a.g.e., 1/423.

Aişe, mi'rac hadisesi gerçekleştiğinde daha Rasulullah ile evlenmemişti, üstelik o sıralarda henüz duyduğunu aklında tutacak yaşta da değildi.

Rasulullah (a.s.) mi'racda Allah'ı (c.c.) gördü diyenlere göre; Allah'ın (cc.) dünyada görülmesi aklen mümkün ve caizdir, akıl da bu durumu imkansız olarak görmez. Dünyada Allah'ı görmenin aklen caiz olduğunu gösteren delil ise Hz. Musa'nın, rabbini görmek istemesidir.

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse Rasulullah'ın (a.s.) Allah'ı (c.c.) gördüğü ile ilgili te'vile ve yoruma gerek bırakmayacak kadar açık olan ve tevatür seviyesine ulaşmış bir delil olsaydı, buna herkesin inanması ve bunu böyle kabul etmesi gerekirdi. Çünkü Allah'ın (c.c.) görünmesi imkan dahilinde olan, aklın ve naklin inkar etmediği bir durumdur.¹²² Rivayetlere, yapılan şerh ve açıklamalara baktığımızda iki tarafın da kuvvetli delillerinin olduğunu görmekteyiz. Bu hususta kesin bir hükme ulaşmak zordur. Eğer Rasulullah (a.s.) mi'racda Allah'ı gördüyse bu Allah'ın elçisine lütfu ve ikramıdır. Eğer görmediyse de bu durum Rasulullah'ın konumunu ve kıymetini düşürmez. En doğrusunu da Allah bilir.

¹²² Bkz., Kâdı İyâz, a.g.e., 1/423.

KAYNAKÇA

- Abdülkadir Geylânî, Muhyiddin Ebu Muhammed Abdülkadir b. Ebi Salih Musa Zengidost el-Geylani, (1983). el-Gunye li talibi tariki'l-hak. (thk. Ferec Tefvîk el-Velid) Beyrut: Daru'l-beşir.
- Acurrî, Ebu Bekr Muhammed b. Hüseyin b. Abdillâh el-Acurri el-Bağdadi. (1983) Kitabü's-Şeri'a. (thk. Muhammed Hamid el-Fıkî) Riyad: Daru'l-vatan.
- Ali el-Karî, Ebü'l-Hasen Nuruddîn Ali b. Sultan Muhammed el-Kari el-Herevi. (2013) Envârü'l-Kur'an ve esrârü'l-furkân, Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- Beyzâvî, Nasîrüddin Ebu Said (Ebu Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî. (2000) Envaru't-tenzil ve Esraru't-te'vil. Beyrut: Daru'r-raşîd.
- Ebu Ya'la el-Ferrâ, Ebu Ya'la Muhammed b. el-Hüseyin b. Muhammed b. Halef el-Ferra'. (2009) İbtalü't-te'vilât li Ahbâri's-sıfat, Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- Ebü'l-Yümn el-Uleymi, (2009) Ebü'l-Yümn Mücirüddin Abdurrahman b. Muhammed b. Abdurrahman el-Uleymî el-Makdisi el-Hanbelî. Fethu'r-rahman fî tefsiri'l-Kuran. (thk. Nurettin Talib) Dımaşk: Daru'n-Nevadir.
- Ebüssuud Efendi. (trs) İrşâdü'l-akli's-selim ilâ mezâya'l-Kitabi'l-Kerim. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.
- Fahrettin er-Razi, Ebu Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Razi et-Taberistani. (2005) Mefâtihi'l-gayb. Beyrut: Daru'l-fikr.
- Hererî, Muhammed el-Emin el-Uremi el-Alevi. (2009). Şerhu sahihi'l-Müslim el-Kevkebü'l-vehhac ve'r-ravda'l-behhac fî şerhi sahihi Müslim b. el-Haccac. Beyrut: Darü'l-Minhac.
- İbn Huzeyme, Ebu Bekr Muhammed b. İshak b. Huzeyme es-Sülemi en-Nisaburi. (1994) Kitabü't-tevhid, (thk. Abdülaziz b. İbrahim eş-Şehvan). Riyad: Mektebetü'r-rüşd.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebu Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Ebi Bekr b. Eyyub ez-Zürai ed-Dımaşkı el-Hanbeli. (2006). Bedâi'u't-tefsir. Riyad: Daru İbni'l Cevzi.
- İbn Kesir, Ebü'l-Fida' İmadüddin İsmail b. Şihabiddin Ömer b. Kesir b. Dav' b. Kesir el-Kaysi el-Kureşî el-Busravi ed-Dımaşkı eş-Şafîi. (2018). Tefsiru'l-Kur'ani'l-azîm. İstanbul: Kahraman.
- İbn Rüşd, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubi. (1998). el-Keşf 'an menâhici'l-edille fî 'akâidi'l-mille. Beyrut: Merkezu Dirâsâti'l-Vahdeti'l-Mürebbiye.
- İsmail Hakkı Bursevî. (trs). Rûhu'l-beyan. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.
- Kâdî İyâz, Ebü'l-Fazl İyaz b. Musa b. İyaz el-Yahsubi. (2018). Eş-Şifa bi-ta'rifi hukukî'l-Mustafa, (Çev. Mehmet Yaşar Kandemir). İstanbul: Tahlil.
- Kurtubi, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebi Bekr b. Ferh el-Kurtubi. (2002). el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'an. İstanbul: Buruc.
- Makrizi, Ebu Muhammed (Ebü'l-Abbas) Takıyüddin Ahmed b. Ali b. Abdilkadir b. Muhammed el-Makrizi. (1999). İmtaul esm'a bima li'n-nebiyyi mine'l-ahvali ve'l-emvali ve'l-hafdetu ve'l-met'a. (thk. Muhammed Abdulhamid en-Nemisi). Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- Mevdudi, Ebü'l-A'la. (2002). Tefhimu'l-Kur'an. İstanbul: İnsan.
- Nevevî, Ebu Zekerıyya Yahya b. Şeref b. Müri en-Nevevi. (2010). El-Minhac Şerhu Sahihi Müslim bin El-Haccac. Dımeşk: Daru'l-Feyha.
- Osmani, Şebbir Ahmed. (2006). Fethü'l-Mülhim bi Şerhi Sahihi'l-İmami Müslim. Dımeşk: Daru'l-Kalem.

- Sa'di, Abdülmelik b. Abdurrahman. (2014). Şerhu Akaid-i Neseff, Ürdün: Daru'n-nur.
- Taberani, Ebü'l-Kasım Müsnidü'd-dünya Süleyman b. Ahmed b. Eyyub et-Taberani. (1994). Mu'cemü'l-kebir. (thk. Hamdi Abdülmecid es- Selefî) Kahire: Mektebetü İbn Teymiye.
- Temimi, Muhammed b. Halife b. Ali. (2002). Rü'yetü en-Nebi li rabbihi. Riyad: Edvâü's-selef.
- Yavuz, S. S. (2005). "Mi'rac", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA) XXX. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. 132-135.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. (2015). *Hak Dini Kuran Dili*. Ankara: Akçağ Kitabevi.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kasım Mahmud b. Ömer b. Muhammed el-Harizmi ez-Zemahşeri. (2003). el-Keşşaf an hakaikı gavamizi't-tenzil, (thk. Abdurrezzak el-Mehdi. Beyrut: Daru ihyai türasi'l-arabiyye.
- Ziyaeddin el-Makdisî, Ebu Abdillâh Ziyaüddin Muhammed b. Abdilvahid b. Ahmed el-Makdisi es-Sa'di. (2000). el-Ehâdü'l-muhtâre. (thk. Abdülmelik b. Abdullah b. Dehiş) Beyrut: Daru-l-hadr.

**The Prophet Muhammad's (PBUH)
Vision of Allah (SWT) During The
Mi'raj According to Narrations**

Research Article

Muhammet Cihat Bozkır

Necmettin Erbakan University,
PhD Student,
m.cihatbozkır@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-5576-4935

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16625098>**ABSTRACT**

This article discusses whether the Prophet Muhammad (pbuh) saw Allah Almighty during the Mi'rāj (Ascension). Since the early period of Islam, notable Companions—particularly 'Ā'isha and Ibn Mas'ūd on one side, and Ibn 'Abbās on the other—held differing views on this matter. 'Ā'isha, citing Qur'anic verses such as “Eyes cannot perceive Him,” argues that the Prophet did not see Allah but rather beheld the Archangel Gabriel in his original form during the Ascension. Conversely, Ibn 'Abbās and the majority of scholars maintain that the Prophet actually saw Allah—either with his eyes or with his heart. In examining this issue, the study analyzes various Qur'anic verses from Sūrat al-Najm, Sūrat al-Takwīr, Sūrat al-Isrā', and Sūrat al-An'ām, along with relevant hadith sources. It particularly focuses on the commentaries of these verses and the narrations related by Companions such as 'Ā'isha, Ibn Mas'ūd, Abū Dharr, and Ibn 'Abbās, comparing their differing arguments. The article concludes that there is no definitive verdict regarding whether the Prophet saw Allah during the Mi'rāj and emphasizes that both positions—affirming and negating the vision—have robust evidences. Ultimately, this question is situated within the framework of scholarly interpretation and ijtihād.

Keywords: Ascension, Divine Vision, Hadith, Exegesis, Companions.